

Wiesław Kiwior

Problematyka administracyjna, procesowa i kanonizacyjna w publikacjach zawartych w czasopiśmie "Prawo Kanoniczne"

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 51/1-2, 57-74

2008

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

O. WIESŁAW KIWIOR OCD
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

PROBLEMATYKA ADMINISTRACYJNA, PROCESOWA I KANONIZACYJNA W PUBLIKACJACH ZAWARTYCH W CZASOPISIMIE „PRAWO KANONICZNE”

Słownik języka polskiego podaje, że słowo *problematyka* oznacza „całością zagadnień, ogół problemów dotyczących jakiejś dziedziny”¹. Kierując się tym określeniem w przeprowadzeniu kwerendy i w opracowaniu zaproponowanego mi przez Księdza Dziekana tematu oraz biorąc pod uwagę charakter konferencji naukowej i ramy czasowe poszczególnych referatów, starałem się usystematyzować tematy podejmowane przez kanonistów w czasopiśmie *Prawo Kanoniczne* w latach 1958-2007, aby przedstawić całością poruszanych zagadnień, wyszczególniając w nim różne grupy tematyczne. Wydawało mi się, że wybranie tylko niektórych kwestii i szersze ich omówienie, nie odpowiadałoby zamierzeniom pomysłodawców konferencji i charakterowi naszego naukowego spotkania. Nie będę też wchodził w ocenę merytoryczną poszczególnych publikacji, ponieważ jest to po prostu niemożliwe do wykonania w tak krótkim czasie.

Wyniki dokonanych poszukiwań w rozprawach i artykułach oraz komunikatach skłoniły mnie do podzielenia całego materiału na trzy działy zasygnalizowane w tytule, mianowicie: prawo administracyjne, prawo procesowe i prawo kanonizacyjne.

I. Prawo administracyjne

Pośród zagadnień dotyczących prawa administracyjnego można

¹ Zob. *Słownik języka polskiego*, II, PWN, Warszawa 1993⁸, 925.

wyodrębnić kwestie historyczne, instytucje i procedury administracyjne, kwestie szczegółowe, prawo administracyjne instytutów zakonnych oraz proces sporno-administracyjny.

W zakresie historii prawa administracyjnego pojawiły się opracowania poświęcone uchwałom administracyjnym Synodu Płockiego z 1593 roku², a więc partykularnemu prawu administracyjnemu Diecezji Płockiej; powierzaniu urzędów kościelnych w Królestwie Polskim przed Powstaniem Styczniowym³; kwestiom związanym z organizacją i procedurami czterech sesji Soboru Watykańskiego II, uwydatniającym pełne prawo w tym zakresie nadane już przed I sesją⁴ i ich ulepszenie przed II sesją⁵, trudne problemy natury proceduralnej podczas III sesji⁶ oraz „pewien rozwój organizacyjny i nowe tendencje w stosowaniu procedury”⁷ podczas czwartej sesji, co było „niewątpliwie wynikiem doświadczenia władz soborowych i zwiększonej aktywności uczestników”⁸; kolejne opracowania dotyczyły reformy prawa administracyjnego w okresie posoborowym, a konkretnie zagadnienia sprawiedliwości administracyjnej w Kościele i poszukiwania oraz udoskonalania stosowanych procedur⁹ oraz projektu procedury administracyjnej, który m.in. przewidywał ustanowienie jednostopniowych lub dwustopniowych trybunałów administracyjnych przy Konferencjach Biskupów¹⁰.

W zakresie instytucji i procedur administracyjnych podjęto zagadnienie aktów administracyjnych i ich roli w życiu i misji

² Zob. W. Góralski, *Uchwały administracyjne synodu płockiego z 1593 r.*, PK 25/1-2 (1982) 109-121.

³ Zob. W. Jemielity, *Obsada stanowisk kościelnych w Królestwie Polski do powstania styczniowego*, PK 43/3-4 (2000) 351-385.

⁴ Zob. W. Wójcik, *Zagadnienia organizacyjne i proceduralne podczas I sesji Soboru Watykańskiego II*, PK 5/3-4 (1962) 47-81.

⁵ Zob. Tenże, *Ulepszenia organizacji i procedury podczas II sesji Soboru Watykańskiego II*, PK 7/1-2 (1964) 355-372.

⁶ Zob. Tenże, *Problemy organizacji i procedury podczas III sesji Soboru Watykańskiego II*, PK 8/2 (1965) 129-150.

⁷ Tenże, *Rozwój organizacji i procedury podczas IV sesji Soboru Watykańskiego II*, PK 9/3-4 (1966) 309.

⁸ *Tamże*.

⁹ Zob. P. Ciprotti, *Num aliquid novi praevidendum sit, quod attinet ad „iustitiam administrativam” in Ecclesia*, PK 19/3-4 (1976) 3-8.

¹⁰ Zob. J. Krukowski, *Komentarz do projektu ogólnej procedury administracyjnej*, PK 22/3-4 (1979) 199-232.

Kościół¹¹ oraz dyspensy, w związku z którą poruszono dwie kwestie, mianowicie, ważność dyspensy udzielonej bez przyczyny przez ustawodawcę¹² i ważność dyspensy udzielonej w przypadku wątpliwości odnośnie do istnienia przyczyny¹³. Kilka opracowań skupiło swoją uwagę na konkretnym przedmiocie dyspensy i stąd trzy badania zostały poświęcone dyspensie od obowiązków wynikających z przyjętych święceń i przeniesieniu do stanu świeckiego: jeden artykuł dotyczył w tym zakresie stanu prawnego z 1972 roku (postępowanie w celu uzyskania reskryptu Stolicy Apostolskiej)¹⁴, a dwa odnosiły się do aktualnego stanu prawnego w tej kwestii, z których jeden zajął się przedstawieniem dwu ustaw, *Per litterats ad universos* i *Ordinarius competens*, z 14 października 1980 roku¹⁵, natomiast drugi, w świetle tychże ustaw, zbadał kompetencje, tytuły prawne i procedurę¹⁶; jedno obszerne badanie zajęło się dyspensowaniem od przepisów prawa powszechnego w świetle *motu proprio* papieża Pawła VI *De Episcoporum muneribus*, z 15 stycznia 1966 roku¹⁷, a kolejne – dyspensowaniem od małżeństwa zawartego i niedopełnionego, w oparciu o instrukcję *Dispensationis matrimonii*, z 7 marca 1972 roku¹⁸, od kanonicznej formy zawarcia związku małżeńskiego i kwestii związanych w tym zakresie z uprawnieniami biskupa diecezjalnego¹⁹, od dwu obowiązków wynikających z przykazań kościelnych: zachowania dnia

¹¹ Zob. M. Żurowski, *Akty administracyjne i ich rola w organizmie Kościoła*, PK 19/1-2 (1976) 49-73.

¹² Zob. R. Bodański, *Ważność dyspensy udzielonej bez przyczyny przez prawodawcę*, PK 15/3-4 (1972) 81-97.

¹³ Zob. Tenże, *Ważność dyspensy udzielonej w wątpliwości o istnieniu przyczyny*, PK 17/1-2 (1974) 117-124.

¹⁴ Zob. J. Grzywacz, *Przenoszenie duchownych do stanu świeckiego*, PK 16/3-4 (1973) 229-244.

¹⁵ Zob. W. Góralski, *Dyspensowanie od celibatu kapłańskiego w świetle nowych norm Kongregacji Nauki Wiary z 14 X 1980 r.*, PK 25/3-4 (1982) 167-176.

¹⁶ Zob. W. Kiwior, *Dyspensa od celibatu kapłańskiego: kompetencje, tytuły prawne, procedura*, PK 35/3-4 (1992) 161-175.

¹⁷ Zob. M. Żurowski, *Dyspensowanie od prawa powszechnego w świetle Motu proprio „De Episcoporum muneribus”*, PK 10/3-4 (1967) 45-78.

¹⁸ Zob. J. Glemp, *Obecny stan prawny postępowania o dyspensę od małżeństwa niedopełnionego*, PK 17/3-4 (1974) 117-130.

¹⁹ Zob. W. Góralski, *Dyspensa od formy zawarcia małżeństwa w świetle nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, PK 31/1-2 (1988) 87-99.

świętecznego oraz dnia pokuty (podmiot, adresat, przyczyna)²⁰.

Pojawiło się także studium poruszające kwestię procedury administracyjnej w ramach uprawnień i obowiązków ordynariusza w zakresie wymierzania i deklarowania kar, w świetle *Kodeksu Prawa Kanonicznego* z 1983 roku (m.in. dochodzenie wstępne, postępowanie karne administracyjne)²¹.

Przedmiotem zainteresowań kanonistów w zakresie prawa administracyjnego były także niektóre kwestie szczegółowe, mianowicie: problemy związane z usuwaniem klauzuli, zamieszczonej w wyroku lub w reskrypcie udzielającym dyspensy od małżeństwa zawartego i niedopełnionego, zabraniającej ponownego zawarcia małżeństwa, oraz problemy związane z zezwoleniem na zawarcie ponownego związku małżeńskiego w przypadku istnienia tego rodzaju klauzuli (podmiot)²²; prawne aspekty kościelnej aprobaty publikacji (uprawnienia kompetentnej władzy kościelnej, przedmiot i procedura)²³; kanoniczne uważnienie małżeństwa (uważnienie zwykłe i nadzwyczajne)²⁴; administracyjne usunięcie lub przeniesienie proboszcza (przyczyny, procedura, skutki)²⁵; postępowanie ugodowe i polubowne w celu rozwiązania sporu na drodze pozasądowej, z których strony mogą skorzystać, o ile przepisy prawa na to zezwalają²⁶.

Odrębną grupę badań stanowią zagadnienia z zakresu prawa administracyjnego instytutów zakonnych, mianowicie: praktyka administracyjna w instytutach zakonnych żeńskich związana z kancelarią, archiwum, założeniem instytutu zakonnego, zatwierdzeniem instytutu zakonnego na prawie papieskim, założeniem

²⁰ Zob. G. Dzierżon, *Dyspensowanie od obowiązków zachowania dnia świętecznego oraz dnia pokuty wynikających z przykazań kościelnych*, PK 48/1-2 (2005) 121-134.

²¹ Zob. D. Borek, *Uprawnienia i obowiązki ordynariusza w początkowej fazie wymiaru kar (kann. 1341 i 1342)*, PK 50/3-4 (2007) 255-290.

²² Zob. M. Pastuszko, *Kto usuwa klauzulę zamieszczoną w wyroku lub w reskrypcie dyspensy od małżeństwa niedopełnionego, zakazującą stronie procesowej ponownego zawarcia małżeństwa?*, PK 32/1-2 (1989) 263-269.

²³ Zob. J. Dyduch, *Kościelna aprobata publikacji – aspekt prawny*, PK 36/1-2 (1993) 55-67.

²⁴ Zob. T. Pawluk, *Kanoniczne uważnienie małżeństwa*, PK 29/3-4 (1986) 137-152.

²⁵ Zob. T. Pieronek, *Administracyjne usunięcie lub przeniesienie proboszcza*, PK 32/1-2 (1989) 27-43.

²⁶ Zob. Tenże, *Ugodowe i polubowne rozstrzygnięcie sporów w świetle kanonicznego prawa procesowego*, PK 14/ 1-2 (1971) 189-203.

i zniesieniem prowincji i domu zakonnego, wyznaczaniem przełożonych; z przygotowaniem i przebiegiem kapituły generalnej, wizytacji, formacji zakonnej, działalności apostołskiej i odejścia z instytutu zakonnego²⁷; postępowanie przy czasowym odejściu z domu zakonnego (eksklaustracja) i przy definitywnym odejściu z instytutu zakonnego (sekularyzacja i wydalenie)²⁸; procedury związane z wykonywaniem władzy karania w instytutach życia konsekrowanego zakonnego w świetle *Kodeksu Prawa Kanonicznego* z 1983 roku²⁹.

Zainteresowanie wzbudził także nowy temat, jaki pojawił się w związku z ustanowieniem Drugiej Sekcji Najwyższego Trybunału Stolicy Apostolskiej (konst. ap. *Regimini Ecclesiae universae*, 1967) i opublikowaniem *Norm Specjalnych* Najwyższego Trybunału Stolicy Apostolskiej (1968), które dawały możliwość wniesienia rekursu do tejże Drugiej Sekcji, dzięki czemu zaistniał w Kościele (jedyne i jednocześnie najwyższe) trybunał administracyjny. Opublikowane dwa wnikliwe opracowania podjęły zagadnienia motywów i skutków rekursu do Drugiej Sekcji Sygnatury Apostolskiej³⁰.

II. Prawo procesowe

Opublikowane w czasopiśmie *Prawo Kanoniczne* rozprawy, artykuły i komunikaty z zakresu prawa procesowego można podzielić na sześć grup tematycznych: historia powszechnego kościelnego prawa procesowego, historia sądownictwa kościelnego w Polsce, postępowanie sądowe w ogólności, proces sporny, procesy małżeńskie, orzecznictwo Trybunału Roty Rzymskiej.

W czasopiśmie *Prawo Kanoniczne* natrafiamy na pięć publi-

²⁷ Zob. J.R. Bar Joachim, *Praktyka administracyjna w zakonach żeńskich*, PK 32/1-2 (1989) 233-261.

²⁸ Zob. W. Kiwior, *Procedura obowiązująca przy eksklustracji, sekularyzacji i wydalaniu z instytutu życia zakonnego*, PK 38/3-4 (1995) 119-163; J. Kowal, *Geneza i rozwój instytucji eksklustracji*, PK 37/1-2 (1994) 47-72; Tenże, *Indult eksklustracji w normach Kodeksu Prawa Kanonicznego i praktyce Kurii Rzymskiej*, PK 40/1-2 (1997) 115-146.

²⁹ Zob. D. Borek, *Wykonywanie władzy karania w instytutach zakonnych w świetle aktualnego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, PK 48/3-4 (2005) 175-200.

³⁰ Zob. J. Krukowski, *Motywy rekursu administracyjnego do drugiej sekcji Sygnatury Apostolskiej*, PK 17/3-4 (1974) 131-140; Tenże, *Skutki rekursu administracyjnego do drugiej sekcji Sygnatury Apostolskiej*, PK 20/3-4 (1977) 177-186.

kacji z zakresu historii kanonicznego powszechnego prawa procesowego: jedno opracowanie podejmuje, w świetle dekretu Gracjana, problem pogodzenia dwóch ważnych dla Kościoła spraw, mianowicie: zapewnienie trwałości wyroku wydanego przez sąd (*res iudicata*) i obrona prawdy obiektywnej w sprawach małżeńskich³¹; drugie – daje z kolei odpowiedź dekretystów na postawiony problem w dekrecie Gracjana w postaci teorii o przejściu wyroku w stan rzeczy osądzonej oraz wyjątku od tej normy w odniesieniu do spraw małżeńskich³²; trzecie opracowanie poświęcone jest dowodowi pośredniemu w średniowiecznym procesie karnym³³; kolejne – czwarte – posoborowej fragmentarycznej reformie kanonicznego prawa procesowego, w odniesieniu do Sygnatury Apostolskiej, Trybunału Roty Rzymskiej, Kongregacji Nauki Wiary, Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych, postępowaniu przy usuwaniu i przenoszeniu proboszczów, w oparciu o stan prawny z 1969 roku³⁴ i piąte – środkiem dowodowym (oświadczenia stron, dokumenty, zeznania świadków, biegli, oględziny sądowe, domniemanie) w projekcie kanonicznego prawa procesowego z 1976 roku (*Schema canonum de modo procedendi pro tutela iurium seu de processibus-449 kanonów*)³⁵. Oprócz tego pojawiło się jedno opracowanie na temat trybunału jednoosobowego w prawie katolickich Kościołów Wschodnich na podstawie *motu proprio* Piusa XII *Sollicitudinem nostram*, z 6 stycznia 1950 roku (576 kanony prawa procesowego)³⁶.

Przedmiotem zainteresowań Autorów były również niektóre kwestie dotyczące historii kanonicznego prawa procesowego w Polsce, mianowicie: powstanie i rozwój właściwości kościelnych sądów w Polsce w okresie od XIII do XVIII wieku (m.in.

³¹ Zob. T. Pieronek, „*Res iudicata*” a niezmiennosc wyroku w sprawach małżeńskich u Gracjana, PK 20/1-2 (1977) 259-266.

³² Zob. Tenże, *Zakaz trzeciej apelacji i niezmiennosc wyroku w sprawach małżeńskich u dekretystów*, PK 20/3-4 (1977) 187-194.

³³ Zob. Z. Papierkowski, *Dowód pośredni w średniowiecznym procesie karnym*, PK 7/3-4 (1964) 117-143.

³⁴ Zob. T. Pieronek, *Reforma kanonicznego prawa procesowego po Soborze Watykańskim II*, PK 14/1-2 (1971) 167-187.

³⁵ Zob. T. Pawluk, *Zagadnienia dowodowe w projekcie kanonicznego prawa procesowego*, PK 22/1-2 (1979) 203-214.

³⁶ Zob. E. Przekop, *Trybunał jednoosobowy w kanonicznym prawie wschodnim*, PK 22/3-4 (1979) 245-262.

w oparciu o uchwały synodalne z XIII wieku – Borzykowa, Wolborz, Łęczyca, Sieradz, Wrocław, Buda, Gniezno)³⁷; pomoc świecka dla sądownictwa kościelnego w Polsce średniowiecznej³⁸; początki i rozwój kościelnego sądownictwa w Polsce na podstawie oficjalu generalnego we Włocławku i oficjalu okręgowych w Gdańsku i Bydgoszczy w dawnej Diecezji Kujawsko-Pomorskiej³⁹; organizacja i działalność oficjalu generalnego w Kielcach w latach 1635-1681 (uprawnienia, organizacja, postępowanie, rodzaje rozpatrywanych spraw)⁴⁰; oficjalu foralnego w Łukowie w Diecezji Krakowskiej w XVI-XVIII wieku⁴¹; sądownictwo kościelne w Polsce w latach 1945-1970-studium ukazujące m.in. powstanie nowych trybunałów pierwszej instancji, zagadnienie trzeciej instancji, zjazdu wikariuszy sądowych, kwestię wydawania dekretów wdowieństwa, zagadnienia dotyczące adwokatów i pomocy sądowej oraz ujednolicenia nazw sądów i formularzy proceduralnych⁴²; i wreszcie struktura organizacyjna Sądu Biskupiego Diecezji Elckiej w latach 1992-2004⁴³. Podjęto też próbę ogólnego spojrzenia na sądownictwo kościelne w zakresie procesów o nieważność małżeństwa w Polsce na przełomie drugiego i trzeciego tysiąclecia⁴⁴.

W ramach podstaw systemu sądowego w Kościele (postępowanie sądowe w ogólności) były podejmowane następujące kwestie: obszerne studium poświęcone właściwości sądu kościelnego

³⁷ Zob. I. Subera, *Powstanie i rozwój właściwości sądów kościelnych w Polsce*, PK 11/3-4 (1968) 57-80.

³⁸ Zob. W. Wójcik, *Pomoc świecka dla sądownictwa kościelnego w Polsce średniowiecznej*, PK 3/3-4 (1960) 33-61.

³⁹ Zob. J. Gręzlikowski, *Początki i rozwój kościelnego sądownictwa w Polsce na podstawie generalnego i okręgowych oficjalu diecezji włocławskiej*, PK 44/3-4 (2001) 163-183.

⁴⁰ Zob. W. Wójcik, *Organizacja i działalność Oficjalu Okręgowego w Kielcach w latach 1635-1681*, PK 30/1-2 (1987) 121-141.

⁴¹ Zob. P. Hempterek, *Organizacja oficjalu łukowskiego (XVI-XVIII w.)*, PK 20/1-2 (1977) 231-245.

⁴² Zob. J. Glomp, *Polskie sądownictwo kościelne w latach 1945-1970*, PK 14/3-4 (1971) 169-225.

⁴³ Zob. J. Sokołowski, *Struktura organizacyjna Sądu Biskupiego Diecezji Elckiej w latach 1992-2004*, PK 48/1-2 (2005) 135-155.

⁴⁴ Zob. R. Sobański, *Procesy o nieważność małżeństwa w Polsce na przełomie tysiącleci ery chrześcijańskiej*, PK 49/3-4 (2006) 21-33.

z tytułu miejsca zamieszkania⁴⁵, zadania trybunału kolegiального i przewodniczącego trybunału kolegiального w świetle KPK z 1917 roku i instrukcji *Provida Mater Ecclesia*, z 15 sierpnia 1936 roku⁴⁶, prawo do obrony⁴⁷, tożsamość sędziego kościelnego⁴⁸, trybunał metropolitalny (problemy związane ze stosowaniem przepisów kodeksowych zawartych w kan. 1438 n.1 i 1441)⁴⁹, zadania biegłych sądowych⁵⁰.

W zakresie tematyki związanej z procesem spornym przedmiotem badań publikacji zamieszczonych w *Prawie Kanonicznym* była kwestia dość szeroko dyskutowana w kanonistyce po wejściu w życie *Kodeksu Prawa Kanonicznego* z 1983 roku, mianowicie, możliwość rekursu do trybunału drugiej instancji od dekretu kolegium sędziowskiego zatwierdzającego dekret przewodniczącego tegoż kolegium, w którym przewodniczący odrzucił skargę powodową⁵¹. Wydaje się, że instrukcja *Dignitas connubii*, w art. 124 § 1, rozwiązała powstające wątpliwości wokół tego zagadnienia. Innymi podejmowanymi tematami były: wezwanie sądowe⁵²; zeznania świadków⁵³; obszernie studium dotyczące dowodu z przysięgi stron⁵⁴; zagadnienie zapisu magnetofonowego dla celów procesowych, inspirowane przepisem z instrukcji dotyczącej postępowania w sprawie małżeństwa zawartego a niedopełnionego, z 7 marca 1972 roku (II, d) oraz precedensem użycia magnetofonu

⁴⁵ Zob. I. Subera, *Właściwość sądu z tytułu miejsca zamieszkania*, PK 10/3-4 (1967) 125-170.

⁴⁶ Zob. W. Padacz, *Prawa i obowiązki kolegium sądzącego oraz jego przewodniczącego*, PK 9/3-4 (1966) 473-475.

⁴⁷ Zob. H. Stawniak, *Prawo do obrony w procesie kanonicznym (Refleksje na kanwie przemówienia Jana Pawła II do Roty Rzymskiej w dniu 26.01.1989 roku)*, PK 33/1-2 (1990) 141-152.

⁴⁸ Zob. R. Sobański, *Uwagi o tożsamości sędziego kościelnego*, PK 45/3-4 (2002) 3-22.

⁴⁹ Zob. Tenże, *Trybunał metropolity (uwagi o stosowaniu k. 1438 n. 1 oraz 1441)*, PK 38/1-2 (1995) 71-77.

⁵⁰ Zob. T. Rozkrut, *Zadania biegłych w kościelnym postępowaniu sądowym*, PK 49/3-4 (2006) 63-86; Tenże, *Rola biegłego w procesach kościelnych*, PK 41/1-2 (1998) 259-272.

⁵¹ Zob. R. Sobański, *Czy od dekretu kolegium zatwierdzającego dekret przewodniczącego odrzucający skargę powodową przysługuje prawo rekursu do drugiej instancji?*, PK 34/3-4 (1991) 211-213.

⁵² Zob. R. Szytchmiller, *Wezwanie sądowe*, PK 44/1-2 (2001) 125-139.

⁵³ Zob. K. Karłowski, *Z praktyki sądowej. Zeznania świadków*, PK 7/1-2 (1964) 387-398.

⁵⁴ Zob. W. Szafrński, *Dowód z przysięgi stron w procesie kanonicznym*, PK 5/3-4 (1962) 91-138.

w sprawach małżeńskich w Diecezji Brooklyn w USA⁵⁵; ocena środków dowodowych przez sędziego: ujęcie historyczne, kodeksowa zasada swobodnej oceny procesowych środków dowodowych i ograniczenie tej zasady oraz propozycje *de lege ferenda*⁵⁶; pewność moralna sędziego przy podejmowaniu decyzji rozstrzygającej spór pomiędzy stronami (pojęcie, przedmiot, źródła, zdobywanie pewności moralnej)⁵⁷.

Niewątpliwie największe zainteresowanie wśród Autorów piszących w *Prawie Kanonicznym* wzbudzały procesy małżeńskie, a zwłaszcza proces o nieważność małżeństwa. Podjęto dwa tematy o charakterze ogólnym: zagadnienie reformy kanonicznego procesu małżeńskiego w świetle *motu proprio* papieża Pawła VI *Causas matrimoniales* z 28 marca 1971 roku (właściwość sądowa, skład trybunału, apelacja, postępowanie skrócone)⁵⁸ oraz procesy małżeńskie w świetle *Kodeksu Prawa Kanonicznego* z 1983 roku⁵⁹.

Wśród zagadnień szczegółowych można wyodrębnić pięć grup tematycznych: podstawy procesu o nieważność małżeństwa, przebieg postępowania sądowego, apelacja, indulty w zakresie postępowania sądowego w sprawach dotyczących nieważności małżeństwa i praktyka sądowa.

– W zakresie podstaw procesu o nieważność sakramentu małżeństwa uwaga Autorów skupiła się na właściwości trybunałów kościelnych w świetle Kodeksów z 1917 i 1983 roku⁶⁰, urządzie wikariusza sądowego i pomocniczego wikariusza sądowego w związku z wyznaczaniem sędziego *ponensa*⁶¹, funkcji sędziego relatora

⁵⁵ Zob. T.J. Jagiełło, *Zapis magnetofonowy w procesie kanonicznym*, PK 17/1-2 (1974) 143-167.

⁵⁶ Zob. T. Pawluk, *Ocena sędziowska środków dowodowych w procesie kanonicznym*, PK 12/1-2 (1969) 147-160.

⁵⁷ Zob. W. Szafranski, *Pewność moralna w kościelnym wyroku sądowym*, PK 1/1-2 (1958) 281-307.

⁵⁸ Zob. T. Pawluk, *Reforma kanonicznego procesu małżeńskiego w świetle Motu proprio „Causas matrimoniales”*, PK 16/3-4 (1973) 245-284.

⁵⁹ Zob. Tenże, *Procesy małżeńskie w świetle Kodeksu Jana Pawła II*, PK 27/3-4 (1984) 89-107.

⁶⁰ Zob. Z. Janczewski, *Właściwość trybunałów kościelnych w sprawach małżeńskich w okresie od 1917 do 1983 roku*, PK 38/3-4 (1995) 165-204.

⁶¹ Zob. M. Pastuszko, *Oficjal i wiceoficjal w procesie o nieważność małżeństwa*, PK 21/1-2 (1978) 293-296.

w kolegium sędziowskim – kto wyznacza i kogo⁶², zadaniach sędziego instruktora (audytora)⁶³, zadaniach obrońcy węzła małżeńskiego w świetle przepisów kodeksowych oraz instrukcji *Dignitas connubii*⁶⁴, zadaniach adwokata w świetle tych samych przepisów⁶⁵.

– W odniesieniu do przebiegu procesu małżeńskiego pojawiły się takie kwestie, jak: odrzucenie skargi powodowej w świetle art. 64 instrukcji *Provida Mater*⁶⁶; środki dowodowe, a wśród nich oświadczenie stron procesowych⁶⁷, dowód z dokumentów (w sprawach dotyczących symulacji zgody małżeńskiej)⁶⁸, znaczenie dowodowe pisemnych deklaracji przedmałżeńskich⁶⁹; zagadnienie dowodzenia nieważności małżeństwa w świetle dyskusji kanonistów⁷⁰; dowodzenie w sprawach z tytułu zaburzenia rozeznania i niezdolności (kan. 1095, 2° i 3°)⁷¹, symulacji częściowej⁷², bojaźni szacunkowej⁷³; bardzo obszerne studium poświęcone wyrokowi sądowemu w procesie małżeńskim⁷⁴; postępowanie sądowe

⁶² Zob. Tenże, *Sędzia ponens w kanonicznym procesie o nieważność małżeństwa*, PK 19/3-4 (1976) 339-341.

⁶³ Zob. W. Padacz, *Sędzia instruktor w procesie o nieważność małżeństwa*, PK 7/3-4 (1964) 219-225.

⁶⁴ Zob. G. Leszczyński, *Rola obrońcy węzła małżeńskiego w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa*, PK 49/3-4 (2006) 51-61.

⁶⁵ Zob. W. Góralski, *Rola adwokata w kościelnych procesach małżeńskich w świetle KPK z 1983 roku oraz instrukcji "Dignitas connubii"*, PK 49/3-4 (2006) 35-50.

⁶⁶ Zob. E. Szafrowski, *Odrzucenie skargi powodowej na podstawie art. 64 Instrukcji „Provida”*, PK 11/3-4 (1968) 383-385.

⁶⁷ Zob. G. Leszczyński, *Oświadczenia stron jako środek dowodowy w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa*, PK 43/1-2 (2000) 107-121.

⁶⁸ Zob. A. Stankiewicz, *Dowód z dokumentów przy symulacji zgody małżeńskiej*, PK 24/1-2 (1981) 163-174.

⁶⁹ Zob. K. Karłowski, *Znaczenie dowodowe pisemnych deklaracji przedmałżeńskich*, PK 10/3-4 (1967) 409-410.

⁷⁰ Zob. R. Szychmiller, *Dowodzenie nieważności małżeństwa w świetle dyskusji kanonistów w latach 1997-1998*, PK 42/1-2 (1999) 179-190.

⁷¹ Zob. Tenże, *Rozsądzenie spraw z tytułów braku rozeznania i niezdolności podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich*, PK 44/3-4 (2001) 225-238; W. Góralski, *Dekret Roty Rzymskiej c. Mario Giannecchini z 18 II 1986 r. w sprawie o nieważność małżeństwa (z kan. 1101 § 2 i kan. 1095 nn. 2-3)*, PK 33/3-4 (1990) 161-172.

⁷² Zob. *tamże*.

⁷³ Zob. K. Karłowski, *Znaczenie dowodowe pisemnych deklaracji przedmałżeńskich*, PK 10/3-4 (1967) 409-410.

⁷⁴ Zob. W. Szafranski, *Wyrok sądowy w kościelnym procesie małżeńskim*, PK 6/1-4 (1963) 213-359.

w sprawach z tytułu impotencji i amencji przy braku opinii biegłego⁷⁵, małżeński proces skrócony w świetle *Kodeksu Prawa Kanonicznego* z 1917 roku⁷⁶.

– W zakresie apelacji poruszono dwie kwestie: wniesienie apelacji⁷⁷ i skrócone postępowanie apelacyjne⁷⁸.

– Autorzy zapoznawali także czytelników *Prawa Kanonicznego* ze specjalnymi normami postępowania w sprawach małżeńskich udzielonymi przez Najwyższy Trybunał Sygnatury Apostolskiej sądom kościelnym w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej (28.04.1970)⁷⁹ oraz ze specjalnymi uprawnieniami sądów kościelnych w sprawach małżeńskich w Belgii (10.11.1970), Anglii i Walii (2.01.1971)⁸⁰.

– W grupie tematycznej poświęconej praktyce sądowej Autorzy, uwzględniając najczęściej bieżące orzecznictwo rotalne, podejmowali zazwyczaj kwestie związane z dowodzeniem nieważności małżeństwa w świetle tegoż orzecznictwa w przypadku: bojaźni⁸¹, bojaźni przed utratą dobrego imienia (*metus infamiae*)⁸², bojaźni i symulacji⁸³, bojaźni szacunkowej⁸⁴, choroby umysłowej⁸⁵, amen-

⁷⁵ Zob. K. Karłowski, *Procedura w sprawach z tytułu impotencji i amencji w razie braku ekspertyzy, jeśli strona uchyla się od zeznań i ekspertyzy*, PK 31-2 (1960) 195-214.

⁷⁶ Zob. Tenże, *Procedura w sprawach z tytułu impotencji i amencji w razie braku ekspertyzy, jeśli strona uchyla się od zeznań i ekspertyzy*, PK 3/1-2 (1960) 195-214.

⁷⁷ Zob. S. Ciesielski, *Wniesienie apelacji w kanonicznym procesie o nieważność małżeństwa*, PK 30/3-4 (1987) 189-202.

⁷⁸ Zob. Tenże, *Skrócone postępowanie apelacyjne w kanonicznym procesie o nieważność małżeństwa*, PK 31/1-2 (1988) 127-137.

⁷⁹ Zob. T. Pieronek, *Normy postępowania w sprawach małżeńskich wydane przez Stolicę Apostolską dla diecezji Stanów Zjednoczonych*, PK 16/1-2 (1973) 177-204.

⁸⁰ Zob. W. Góralski, *Uprawnienia udzielone trybunałom kościelnym Belgii oraz Anglii i Walii w zakresie procesu małżeńskiego*, PK 17/3-4 (1974) 107-115.

⁸¹ Zob. K. Karłowski, *Z najnowszych orzeczeń Trybunału Roty Rzymskiej*, PK 12/1-2 (1969) 377-378; PK 13/3-4 (1970) 423-424; PK 14/3-4 (1971) 391-392; PK 17/1-2 (1974) 236-237.

⁸² Zob. T. Pieronek, *Z praktyki sądowej. Bojaźń przed utratą dobrego imienia a ważność małżeństwa*, PK 14/3-4 (1971) 392-396.

⁸³ Zob. K. Karłowski, *Z najnowszych orzeczeń Trybunału Roty Rzymskiej*, PK 16/3-4 (1973) 425-426.

⁸⁴ Zob. *tamże*, PK 16/3-4 (1973) 425-426.

⁸⁵ Zob. *tamże*, PK 11/1-2 (1968) 354-358; 13/3-4 (1970) 419-423.

cji⁸⁶, przymusu⁸⁷, symulacji⁸⁸, symulacji całkowitej⁸⁹, nadwrażliwości seksualnej (choroba psychiczna)⁹⁰, *bonum fidei*⁹¹, *bonum sacramenti*⁹², *bonum prolis*⁹³, warunku⁹⁴, poprzedniego związku małżeńskiego⁹⁵, występku⁹⁶, błędu dotyczącego natury małżeństwa⁹⁷ i przymiotu osoby⁹⁸, podstępnego wprowadzenia w błąd⁹⁹, niedorozwoju umysłowego¹⁰⁰, impotencji¹⁰¹, poważnego braku rozeznania oceniającego i niezdolności do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich¹⁰².

Nie zabrakło jednak innych zagadnień, takich jak: zgodność

⁸⁶ Zob. *tamże*, PK 11/1-2 (1968) 354-358; 12/1-2 (1969) 378-381; 13/3-4 (1970) 423; 15/3-4 (1972) 323-324; Tenże, *Zagadnienia z procedury sądowej*, PK 2/3-4 (1959) 386-388.

⁸⁷ Zob. Tenże, *Z najnowszych orzeczeń Trybunału Roty Rzymskiej*, PK 11/1-2 (1968) 354-358, 380-383; 13/3-4 (1970) 424-425.

⁸⁸ Zob. *tamże*, 11/3-4 (1968) 380; 14/3-4 (1971) 392; 17/1-2 (1974) 237-238.

⁸⁹ Zob. *tamże*, 12/1-2 (1969) 385.

⁹⁰ Zob. *tamże*, 11/3-4 (1968) 380.

⁹¹ Zob. *tamże*, 12/1-2 (1969) 382, 390; 14/3-4 (1971) 385; 16/3-4 (1973) 428-429; 17/1-2 (1974) 239-240.

⁹² Zob. *tamże*, 12/12 (1969) 382-383; 14/3-4 (1971) 385-387; 15/3-4 (1972) 324-328; 17/1-2 (1974) 238-239.

⁹³ Zob. *tamże*, 12/1-2 (1969) 383-384; 14/3-4 (1971) 387-391; 16/3-4 (1973) 427-428; 17/1-2 (1974) 240-242.

⁹⁴ Zob. *tamże*, 12/1-2 (1969) 385-387; 13/3-4 (1970) 425-428; 14/3-4 (1971) 391; J. Laskowski, *Małżeństwo zawierane warunkowo w świetle wyroków Roty Rzymskiej*, PK 24/1-2 (1981) 175-188.

⁹⁵ Zob. K. Karłowski, *Z najnowszych orzeczeń Trybunału Roty Rzymskiej*, PK 12/1-2 (1969) 387-388; Z. Ruszczak, *Z praktyki sądowej*, PK 2/3-4 (1959) 395-399.

⁹⁶ Zob. K. Karłowski, *Z najnowszych orzeczeń Trybunału Roty Rzymskiej*, PK 12/1-2 (1969) 388.

⁹⁷ Zob. *tamże*, 12/1-2 (1969) 391.

⁹⁸ Zob. W. Góralski, *Błąd co do przymiotu osoby (kan. 1097 § 2) w świetle wyroku Roty Rzymskiej z 22. V. 1991 r. c. Palestro*, PK 36/1-2 (1993) 131-143; Tenże, *Błąd co do przymiotu osoby (kan. 1097 § 2 KPK) w świetle orzecznictwa Roty Rzymskiej*, PK 36/3-4 (1993) 109-120.

⁹⁹ Zob. Tenże, *Podstępne wprowadzenie w błąd (kan. 1098 KPK) (na podstawie wyroku roty Rzymskiej c. Burke z 25 X 1990 r.)*, PK 38/1-2 (1995) 3-11.

¹⁰⁰ Zob. K. Karłowski, *Z najnowszych orzeczeń Trybunału Roty Rzymskiej*, PK 13/3-4 (1970) 421-422.

¹⁰¹ Zob. *tamże*, 17/1-2 (1974) 242-244; Tenże, *Zagadnienia z procedury sądowej*, PK 2/3-4 (1959) 384-386.

¹⁰² Zob. W. Góralski, *Poważny brak rozeznania oceniającego oraz niezdolność do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich (kan. 1095. nn. 2-3) w świetle wyroku Roty Rzymskiej z 23 lutego 1990 roku, c. Bruno*, PK 35/3-4 (1992) 147-159.

tytułów nieważności¹⁰³, krytyka prawnego uzasadnienia wyroku rotalnego w przypadku nieważności z tytułu symulacji całkowitej¹⁰⁴, właściwe wyrażenie tytułów nieważności¹⁰⁵, kwestia wniesienia prośby o dyspensę *super rato et non consumato* w przypadku posiadania potomstwa¹⁰⁶, uchylenie niektórych przepisów prawa procesowego¹⁰⁷, świadomość wymagana do prowadzenie procesu przez stronę procesową¹⁰⁸, wartość zeznań świadków¹⁰⁹, niekompatybilność tytułów prawnych¹¹⁰, udział kuratora w procesie¹¹¹, niedopełnienie małżeństwa¹¹², stwierdzenie śmierci osoby zaginionej¹¹³, wstępne dochodzenie promotora sprawiedliwości¹¹⁴, kwestie związane z art. 206 § 1 *Provida Mater Ecclesia* (przejście na drogę dyspensy od małżeństwa niedopełnionego)¹¹⁵; rozróżnienie pomiędzy *ius* i *exercitium iuris*¹¹⁶.

Zainteresowaniem Autorów cieszyły się również zagadnienia ogólne dotyczące orzecznictwa Trybunału Roty Rzymskiej. W podejmowanej tematyce znalazły się bowiem: kwestia troski Roty Rzymskiej¹¹⁷ o jedność orzecznictwa sądów kościelnych¹¹⁸; kierunki rozwoju orzecznictwa rotalnego przed 1970 rokiem z tytułu przymusu i bojaźni¹¹⁹; zasady rotalne dotyczące amencji w świet-

¹⁰³ Zob. J.R. Bar – A. Pawicki, *Z praktyki sądowej. Czy ten sam tytuł nieważności małżeństwa?*, PK 9/1-2 (1966) 355-356.

¹⁰⁴ Zob. M. Pastuszko, *O wyroku coram Arcturo de Jorio z 10 XI 1965*, PK 18/3-4 (1975) 360-361.

¹⁰⁵ Zob. K. Karłowski, *Z najnowszych orzeczeń Trybunału Roty Rzymskiej*, PK 11/3-4 (1968) 379.

¹⁰⁶ Zob. *tamże*, 11/3-4 (1968) 380.

¹⁰⁷ Zob. *tamże*, 12/1-2 (1969) 389.

¹⁰⁸ Zob. *tamże*, 389-390.

¹⁰⁹ Zob. *tamże*, 390.

¹¹⁰ Zob. *tamże*, 15/3-4 (1972) 328.

¹¹¹ Zob. *tamże*, 16/3-4 (1973) 427.

¹¹² Zob. *tamże*, 17/1-2 (1974) 244.

¹¹³ Zob. Z. Ruszczyk, *Z praktyki sądowej*, PK 2/3-4 (1959) 392-395.

¹¹⁴ Zob. E. Ilcewicz, *Wstępne postępowanie sądowe*, PK 19/1-2 (1976) 339-343.

¹¹⁵ Zob. K. Karłowski, *Zagadnienia z procedury sądowej*, PK 2/3-4 (1959) 382-384.

¹¹⁶ Zob. *tamże*, 12/1-2 (1969) 389.

¹¹⁷ Zob. PB art. 126.

¹¹⁸ Zob. G. Dzierżon, *Troska Roty Rzymskiej o jedność jurysprudenji w Kościele*, PK 42/1-2 (1999) 191-207.

¹¹⁹ Zob. J. Krukowski, *Kierunek rozwoju współczesnej jurysprudenji Roty Rzymskiej w sprawach małżeńskich z tytułu przymusu i bojaźni*, PK 14/1-2 (1971) 205-224.

le wyroków Trybunału Roty Rzymskiej w latach 1944-1953-20 wyroków¹²⁰; niektóre kwestie dotyczące skróconego postępowania apelacyjnego¹²¹; dowód pośredni z tytułu przymusu i bojaźni¹²².

III. Prawo kanonizacyjne

W publikacjach z zakresu prawa kanonizacyjnego można wyodrębnić cztery działy: kwestie historyczne, prawo kanonizacyjne materialne, prawo kanonizacyjne formalne, polskie sprawy kanonizacyjne.

Pośród opracowań o charakterze historycznym znalazły się zagadnienia dotyczące uprawnień biskupów przy kanonizacji świętych przed XIII wiekiem¹²³ oraz dzieje kanonizacji św. Jacka¹²⁴, sprawa kanonizacji bł. Wincentego Kadłubka¹²⁵, deklaracja o beatyfikacji bł. królowej Jadwigi¹²⁶, proces beatyfikacyjny o Maksymiliana Kolbego¹²⁷, dzieje procesu beatyfikacyjnego bł. Anieli Salawy¹²⁸, przebieg postępowania diecezjalnego do beatyfikacji Sługi Bożego ks. kard. Augusta Hlonda¹²⁹.

W zakresie prawa kanonizacyjnego materialnego pojawiły się dwa opracowania: jedno dotyczyło prawno-kanonicznej koncepcji świętości kanonizowanej (świętości wyznawców i męczenników)

¹²⁰ Zob. K. Karłowski, *Zasady Roty Rzymskiej dotyczące amencji jako przeszkody małżeńskiej*, PK 9/3-4 (1966) 475-486.

¹²¹ Zob. A. Stankiewicz, *Niektóre zagadnienia dotyczące skróconego postępowania apelacyjnego w świetle najnowszych decyzji Roty Rzymskiej*, PK 17/1-2 (1974) 125-142; Tenże, *Stosowanie postępowania skróconego przy zbiegu apelacji strony pozwanej według jurysprudencji Roty Rzymskiej*, PK 20/1-2 (1977) 247-258.

¹²² Zob. W. Góralski, *Dowód pośredni w sprawach o nieważność małżeństwa z tytułu przymusu i bojaźni w wyrokach Roty Rzymskiej z lat 1958-1962*, PK 16/3-4 (1973) 285-296.

¹²³ Zob. A. Stankiewicz, *Uprawnienia biskupów przy kanonizacji świętych przed XIII w.*, PK 9/3-4 (1966) 226-257.

¹²⁴ Zob. Z. Obertyński, *Dzieje kanonizacji św. Jacka*, PK 4/1-4 (1961) 79-172.

¹²⁵ Zob. H. Misztal, *Sprawa kanonizacji bł. Wincentego Kadłubka*, PK 28/3-4 (1985) 237-246.

¹²⁶ Zob. J.R. Bar, *Na marginesie deklaracji o beatyfikacji królowej Jadwigi*, PK 30/3-4 (1987) 289-291.

¹²⁷ Zob. Tenże, *Proces beatyfikacyjny O. Maksymiliana Kolbe*, PK 11/1-2 (1968) 351-354.

¹²⁸ Zob. Tenże, *Historia procesu do beatyfikacji Służebnicy Bożej Anieli Salawy*, PK 31/3-4 (1988) 283-290.

¹²⁹ Zob. A. Orczykowski, *Dochodzenie diecezjalne w postępowaniu kanonizacyjnym Sługi Bożego Augusta Kardynał Hlonda*, PK 41/3-4 (1998) 267-270.

w świetle orzecznictwa Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych¹³⁰ a drugie skupiło się na prawno-kanonicznej koncepcji heroiczności cnót¹³¹.

Najobszerniejszym działem z zakresu prawa kanonizacyjnego, poruszonym przez Autorów piszących w *Prawie Kanonicznym*, okazuje się kanonizacyjne prawo formalne, w ramach którego można wyróżnić kwestie ogólne, przygotowanie do procesu, osoby biorące udział w postępowaniu diecezjalnym, procedurę na etapie diecezjalnym, środki dowodowe, postępowanie dotyczące męczeństwa, postępowanie dotyczące cudu.

– Spośród spraw o charakterze ogólnym przedmiotem studium były: natura procesów beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych, która to kwestia nadal jest dyskutowana¹³², instytucja kanonizacji równoznacznej¹³³ i sprawy historyczne w postępowaniu beatyfikacyjnym i kanonizacyjnym¹³⁴.

– W przygotowaniu do rozpoczęcia procesu beatyfikacyjnego, oprócz całościowego spojrzenia na to zagadnienie¹³⁵, wyszczególniono sprawę archiwum dla potrzeb procesu beatyfikacyjnego i kanonizacyjnego¹³⁶, zgromadzenie pism kandydata na ołtarze i ich ocena ze strony cenzorów teologów¹³⁷ oraz kwestie związane z życiorysem Sługi Bożego¹³⁸.

– Odrębne opracowania poświęcono niektórym osobom biorącym udział w postępowaniu diecezjalnym, mianowicie: postula-

¹³⁰ Zob. H. Misztal, *Elementy prawno-kanoniczne „świętości kanonizowanej” w świetle najnowszej jurysprudenji Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych*, PK 39/3-4 (1996) 171-197.

¹³¹ Zob. J. Białobłok, *Heroiczność cnót w aspekcie prawa kanonicznego*, PK 19/3-4 (1976) 327-336.

¹³² Zob. A. Stankiewicz, *Natura procesu beatyfikacyjnego i kanonizacyjnego*, PK 8/2 (1965) 69-90.

¹³³ Zob. H. Misztal, *Kanonizacja równoznaczna*, PK 21/3-4 (1978) 189-216.

¹³⁴ Zob. W. Padacz, *Sprawy historyczne w procedurze beatyfikacyjnej i kanonizacyjnej*, PK 8/2 (1965) 91-100.

¹³⁵ Zob. J.R. Bar, *Przygotowania do rozpoczęcia procesu beatyfikacyjnego*, PK 17/1-2 (1974) 225-231.

¹³⁶ Zob. G. Bartoszewski, *Archiwum postulacji (Propozycje w sprawie zorganizowania archiwum)*, PK 24/1-2 (1981) 271-280.

¹³⁷ Zob. I. Borkiewicz, *Zbieranie pism Sług Bożych i ocena ich przez teologów*, PK 19/3-4 (1976) 311-326.

¹³⁸ Zob. H. Misztal, *Biografia w procesie beatyfikacyjnym*, PK 25/1-2 (1982) 267-279.

torowi, czyli pełnomocnikowi powoda¹³⁹; ordynariuszowi miejsca (odpowiedzialnemu za przeprowadzenie instrukcji sprawy)¹⁴⁰; biegłym¹⁴¹ oraz posłańcowi sądowemu, pisarzom i tłumaczom¹⁴².

– W zakresie procedury beatyfikacyjnej Autorzy pisali o listach postulacyjnych kierowanych, w myśl poprzedniego prawa kanonizacyjnego, przez biskupów i przedstawicieli innych publicznych osób prawnych do Biskupa Rzymu z prośbą o beatyfikację lub kanonizację¹⁴³, o dawnym etapie apostolskim na terenie diecezji¹⁴⁴, o problemie publikacji akt¹⁴⁵, o prywatnym kulcie Sług Bożych (sposoby i granice)¹⁴⁶, o prawnym rozpoznaniu grobu i ciała Sług Bożych¹⁴⁷.

– Wśród środków dowodowych w postępowaniu beatyfikacyjnym przedmiotem opracowań były dokumenty (obszerne studium)¹⁴⁸, świadkowie¹⁴⁹ i współświadkowie¹⁵⁰.

– Zwrócono uwagę na specyfikę procesu beatyfikacyjnego męczenników¹⁵¹ oraz ukazały się odrębne opracowania odnoszące się do przygotowania i postępowania w sprawie cudownych

¹³⁹ Zob. W. Padacz, *Postulator w procesach beatyfikacyjnych*, PK 5/1-2 (1962) 1-2, s. 167-176.

¹⁴⁰ Zob. Tenże, *Ordynariusz w procesie beatyfikacyjnym*, PK 5/1-2 (1962) 177-188.

¹⁴¹ Zob. Tenże, *Biegli w procesach beatyfikacyjnych*, PK 2/3-4 (1959) 359-369.

¹⁴² Zob. Tenże, *Woźny sądowy, pisarz i tłumacz w prawie beatyfikacyjnym*, PK 3/3-4 (1960) 273-280.

¹⁴³ Zob. J.R. Bar, *Z praktyki sądowej. Listy postulacyjne*, PK 19/1-2 (1976) 343-345.

¹⁴⁴ Zob. W. Padacz, *Beatyfikacyjny proces apostolski na terenie diecezji*, PK 4/1-4 (1961) 323-334.

¹⁴⁵ Zob. W. Padacz, *Problem publikacji w procesach beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych*, PK 12/1-2 (1969) 391-396.

¹⁴⁶ Zob. I. Borkiewicz, *Sposoby i granice kultu Sług Bożych*, PK 15/1-2 (1972) 327-341.

¹⁴⁷ Zob. W. Padacz, *Prawne rozpoznanie grobu i ciała sługi Bożego*, PK 9/3-4 (1966) 301-307.

¹⁴⁸ Zob. M.T. Machejek, *Dowód z dokumentów w procesach beatyfikacyjnych*, PK 22/1-2 (1979) 215-257.

¹⁴⁹ Zob. W. Padacz, *Dowód ze świadków w procesie beatyfikacyjnym*, PK 5/3-4 (1962) 161-173; Tenże, *Świadkowie w beatyfikacyjnych procesach informacyjnych*, PK 11/1-2 (1968) 349-350.

¹⁵⁰ Zob. Tenże, *Współświadkowie w procesie beatyfikacyjnym*, PK 17/1-2 (1974) 231-234.

¹⁵¹ Zob. Tenże, *Proces beatyfikacyjny Sługi Bożego męczennika*, PK 11/1-2 (1968) 350-351.

uzdrowień¹⁵² jako szczególnego środka dowodowego w postępowaniu beatyfikacyjnym i kanonizacyjnym.

– I wreszcie w dziale spraw polskich zastanawiano się stanem prawa beatyfikacyjnego w Polsce¹⁵³ oraz poruszano bieżące problemy związane z prowadzonymi procesami beatyfikacyjnymi i kanonizacyjnymi na etapie diecezjalnym i rzymskim¹⁵⁴.

Zakończenie

We wszystkich trzech wyróżnionych działach, tzn. w prawie administracyjnym, procesowym i kanonizacyjnym, podejmowana przez Autorów problematyka okazuje się zróżnicowana i dość rozległa. Właściwie nie było zagadnień „obleganych” przez piszących w *Prawie Kanonicznym*, co sprawia, że publikacje we wspomnianych trzech zakresach stanowią – na przestrzeni pięćdziesięciu lat – pewną całość, z uwzględnieniem bieżącego stanu prawnego oraz badanych tematów i podejmowanych kwestii praktycznych. Opisany stan ukazuje jednocześnie pola, które mogłyby stać się przedmiotem dalszych publikacji w czasopiśmie *Prawo Kanoniczne*, co z pewnością Dyrekcja kwartalnika weźmie pod uwagę w kształtowaniu planów wydawniczych i w mobilizowaniu Autorów, a zwłaszcza Pracowników naukowo-dydaktycznych Wydziału Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, do podejmowania określonych badań naukowych i publikowania ich wyników w wydziałowym czasopiśmie.

La problematica amministrativa, processuale e di canonizzazione nelle pubblicazioni della rivista *Prawo Kanoniczne* (Diritto Canonico)

L'elaborato presenta la problematica affrontata dai canonisti, negli anni 1958-2008 sulla rivista *Prawo Kanoniczne* (Diritto Canonico), pubblicata dalla Facoltà

¹⁵² Zob. J. R. Bar, *Przygotowanie procesu „de miraculo”*, PK 14/3-4 (1971) 396-401; W. Padacz, *Problem badania cudownych uzdrowień w prawie beatyfikacyjnym i kanonizacyjnym*, PK 8/2 (1965) 101-112.

¹⁵³ Zob. Z. Ruszczak, *Aktualny stan prawa beatyfikacyjnego w Polsce*, PK 3/3-4 (1960) 367-372.

¹⁵⁴ Zob. W. Padacz, *Problem nowych polskich błogosławionych i świętych na tysiąclecie chrztu Polski*, PK 7/3-4 (1964) 163-167; J.R. Bar, *Sprawy polskie w Kongregacji do Spraw Świętych*, PK 18/3-4 (1975) 351-359.

di Diritto Canonico dell'Univesità del Cardinal Stefan Wyszyński a Varsavia, riguardante il diritto amministrativo (questioni storiche, istituzioni, procedimenti, diritto amministrativo degli istituti religiosi, processo contenzioso-amministrativo), il diritto processuale (storia del diritto canonico, fondamenti del processo canonico, processo contenzioso, processi matrimoniali, la giurisprudenza rotale) e le cause di canonizzazione (questioni storiche, diritto sostantivo, procedure, le cause polacche).